

Индекс на рационалност

5.

Скопје, јули 2012 година

СОДРЖИНА

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА	3
2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ	5
2.1. Индекс на рационалност за агенциска провизија за привремени вработувања	6
2.2. Индекс на рационалност за стандардот за квалитет ИСО 9001	9
2.3. Индекс на рационалност за антифриз	11
2.4. Индекс на рационалност за миење возила	13
2.5. Индекс на рационалност за негазирана вода	15
3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК	17

1. ЦЕЛИ И МЕТОДОЛОГИЈА

Центарот за граѓански комуникации од Скопје е единствената невладина организација во Република Македонија која спроведува директен и сеопфатен мониторинг на јавните набавки во земјата. Во обид да даде дополнителен придонес кон унапредување на состојбите во оваа сфера, Центарот започна со изработка на т.н. индекс на рационалност во трошење на јавните пари. Целта е да се воведи нов инструмент преку којшто ќе се мери ефикасноста во трошењето на јавните пари, ќе се откриваат слабите точки во системот и, во крајна линија, ќе се влијае врз институциите да бидат порационални во трошењето на буџетите кои се полнат со пари од граѓаните.

Индексот на рационалност се изработува преку споредба на цените по коишто различните институции купуваат исти производи, услуги или работи. Индексот на рационалност се изработува квартално и во секој квартал опфаќа генерално по пет различни предмети на набавка. Во индексот се споредуваат трошењата на најмалку пет институции, со настојување секаде каде што е можно да се максимизира бројот на опфатени институции. Фактот што индексот опфаќа ист вид производ, услуга или работа дава можност, освен споредба на цените, да се претстави и различниот однос на државните институции при спроведувањето на исти видови јавни набавки.

Индексот е замислен како показател за државните институции кој треба да им послужи како основа за подобрување на рационалноста при јавните набавки, односно при трошењето на јавните пари. Со оглед на тоа што просечните цени во индексот претставуваат просек од цените што ги постигнале самите институции и не значи дека тие се реален или пазарен одраз на вредноста, целта на државните институции треба да биде, секогаш кога можат, да се стремат кон постигнување на најниските цени и подوماќински да ги трошат јавните пари, бидејќи за истите набавки, други институции постигнале поповолни цени на пазарот.

Разликите во цените по кои институциите плаќаат за исти видови производи и услуги упатуваат на потребата од подетални истражувања на пазарот пред објавување на тендерите и усогласување на пристапот на договорните органи кон набавка на исти видови производи.

Во примерокот за изработка на индексот се вклучени сите договорни органи од национално и од локално ниво, што значи од министерства и општини, преку

јавни претпријатија и агенции, до училишта и градинки. Со цел да се обезбеди поголема покриеност на територијата на РМ, во тимот на монитори на Центарот се вклучени и претставници на граѓански организации од повеќе општини во земјата.

Значајно е да се напомене дека во индексот на рационалност ќе се објавуваат имињата на договорните органи, но не и имињата на фирмите со кои се склучени договорите (иако се располага и со овие податоци), бидејќи одговорноста за рационално трошење на јавните пари им припаѓа пред сè на договорните органи.

Во изработката на индексот на рационалност се користат примарни и секундарни извори на податоци.

Прибирањето на податоците од примарни извори се спроведува преку:

- присуство при отворања на понудите што економските оператори ги доставиле за одредени постапки за јавни набавки, за добивање податоци за понудените цени и
- директни контакти со договорните органи за добивање податоци кои понуди се избрани како најповолни.

Преку овие две активности се доаѓа изворно до податоците за цените по кои се купуваат одредени производи, услуги или се изведуваат одредени работи.

Секундарни извори на информации се:

- Електронскиот систем за јавни набавки и
- Барањата за слободен пристап до информациите од јавен карактер.

Истражувањето и индексот на рационалност се изработени во соработка и со финансиска поддршка на фондацијата „Отворено општество – Македонија“.

2. ИНДЕКС НА РАЦИОНАЛНОСТ

Петтиот индекс на рационалност е изработен за следниве пет видови производи, односно услуги:

- **агенциска провизија за привремени вработувања;**
- **ISO 9001 Стандард за квалитет;**
- **антифриз;**
- **миење возила и**
- **негазирана вода.**

Изборот на овие производи и услуги е направен бидејќи тоа се често користени производи и услуги од страна на институциите на национално и на локално ниво.

Сепак, со оглед на фактот што, од една страна, методологијата на изработка на индексот подразбира споредба на цени на најмалку пет институции, а од друга страна, не секогаш се добиваат бараните информации од институциите или, пак, кога ќе се добијат, тие не се споредливи, за изработка на индексот за дел од избраните производи и услуги, освен во 2012 година, вклучени се и набавки реализирани во претходните години.

За да се обезбедат потребните податоци за изработка на индексот на овие пет производи односно услуги, ЦГК достави до институциите на национално и на локално ниво 46 барања за слободен пристап до информации од јавен карактер.

Во изработката на индексите, цените на селектираните производи и услуги се обезбедуваа преку пристап до информациите од јавен карактер, кои беа доставувани до сите договорни органи чишто набавки беа евидентирани на Електронскиот систем за јавни набавки. Идејата е, низ изработка на индексите на овие пет видови производи односно услуги, да се детектираат евентуалните разлики во цените и да им се помогне на договорните органи да ги осознаат движењата на цените за овие производи, односно услуги.

2.1 Индекс на рационалност за агенциска провизија за привремени вработувања

Провизијата која им се плаќа на авторските агенции за привремените вработувања во државните институции се движи од 0,24% до 12,98% од бруто-платата, што претставува исклучително висока разлика. Највисоката агенциска провизија евидентирана кај ЈП „Комуналец“ од Неготино се однесува за 40 вработувања, додека пак ЈП „Градски паркинџ“ – Скопје, чија агенциска провизија е најниска, не го соопшти бројот на привремени вработувања за кои е склучен договорот, иако од нив беше побарана и оваа информација. Гледано според расположливите податоци, институцијата која плаќа највисока провизија всушност има склучено договор и за најголем број привремени вработувања, што е спротивно на основната економска логика дека поголемата вредност на договорот треба да влијае врз намалување на поединечната цена.

Индекс на рационалност за провизија за привремено вработување

(висина на агенциска провизија од бруто-плата по привремено вработен)

Договорен орган	Висина на провизија со ДДВ (во проценти)	Разлика во однос на просекот
ЈП „Градски паркинџ“ – Скопје	0,24	-93,44%
Општина Богданци	0,59	-83,88%
ЈП Улици и патишта – Скопје	0,71	-80,69%
Општина Петровец	0,73	-80,05%
СОЗШУ „Горче Петров“ Кавадарци	3,13	-14,48%
Просек	3,66	0,00%
ЈОУДГ „Брешиа“ – Дебар	5,00	+36,61%
Општина Охрид	5,90	+61,20%
ЈП „Комуналец“ – Неготино	12,98	+254,64%

За изработка на индексот на рационалност за провизија на авторски агенции за привремени вработувања, барања за доставување информации од јавен карактер беа испратени до сите договорни органи што спровеле постапки за набавка на оваа услуга во првите три месеци од 2012 година, а се пронајдени во Електронскиот систем за јавни набавки. Од испратените 10 барања, одговор не доставија само Град Скопје и ЈП Дом за стари лица „Зафир Сајто“, Куманово. Оттука, индексот вклучува рангирање на 8 институции и е изработен врз основа

на висината на провизијата што се плаќа од бруто-платата по вработен со вклучен ДДВ.

Како што може да се забележи од индексот, постојат огромни разлики меѓу државните институции во набавката на оваа услуга. Најниската цена е за цели 93,44% пониска од просечно постигнатата, а највисоката цена е за 254,64% повисока од просечната. Притоа, пет договорни органи за услугата плаќаат цена која е пониска од просечната, а три склучиле договори со провизиски стапки повисоки од просечно постигнатата од страна на вклучените институции. Големите разлики во цената не можат да се објаснат со спроведените постапки за јавни набавки, особено ако се има предвид логиката дека постапките со објавување оглас како потранспарентни значат и поголема конкуренција, а со тоа водат и кон пониски цени. Имено, седум од осумте институции спровеле постапки со објавување оглас. Само детската градинка „Брешиа“ – Дебар склучила договор со прибирање на понуди без објавување оглас, откако претходно, како што наведуваат во известувањето на ЕСЈН, поради непредвидени и објективни околности го поништиле претходно објавениот тендер. Сите останати институции вклучени во индексот објавиле оглас за набавката. Притоа ЈП „Улици и патишта“, Општина Охрид и ЈП „Комуналец“ – Неготино спровеле отворени постапки, а останатите (Ј.П. „Градски паркинџ“ – Скопје, Општина Богданци, Општина Петровец, СОЗШУ „Ѓорче Петров“ Кавадарци) примениле постапки за прибирање понуди со објавување оглас. Во однос на примените критериуми за избор на најповолна понуда, од осумте институции вклучени во индексот, седум користеле критериум ‚најниска цена‘. Со критериумот ‚економски најповолна понуда‘ изборот бил направен само од ЈП „Комуналец“ – Неготино, каде што биле вклучени три елементи и тоа: рок на плаќање - 40 бода, цена за услугата - 40 бода и квалитет - 20 бода. Оттука произлегува дека олку големите разлики во висината на агенциските провизии кои институциите вклучени во индексот ги плаќаат за привремените вработувања можат само делумно да се објаснат со применетите критериуми за избор на најповолна понуда. Притоа, факт е дека со ‚економски најповолна понуда‘ е постигната највисоката цена, но во исто време и кај останатите институции каде што бил применет критериумот ‚најниска цена‘ има големи разлики во висината на провизијата, кои се движат во границите од 0,24% до 5,90% од бруто-платата на привремено вработените.

Понатаму, доколку се спореди висината на агенциската провизија со бројот на вработените за чие привремено ангажирање договорните органи ги склучувале овие договори, ќе се констатира отсуство на каква било економска логика.

Број на привремени вработувања

Договорен орган	Број на вработувања	Разлика на провизијата во однос на просекот
Ј.П. „Градски паркинг“ – Скопје	/	-93,44%
Општина Богданци	8	-83,88%
ЈП „Улици и патишта“ – Скопје	10	-80,69%
Општина Петровец	3	-80,05%
СОЗШУ „Ѓорче Петров“ Кавадарци	2	-14,48%
ЈОУДГ „Брешиа“ – Дебар	9	+36,61%
Општина Охрид	6	+61,20%
ЈП „Комуналец“ – Неготино	40	+254,64%

Како што може да се види од претходната табела, највисоката провизија ја плаќа договорен орган (ЈП „Комуналец“ – Неготино) чијшто договор опфаќа најголем број привремени вработувања. Од друга страна, договорниот орган (Земјоделско-шумарско училиште „Ѓорче Петров“ Кавадарци) чиј договор се однесува на најмал број привремени вработувања плаќа пониска провизија од просечно констатираната во индексот.

Сепак, ако разликите не можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки, со критериумите за избор, како и со бројот на вработени за кои се однесува договорот, тогаш тие можат да се објаснат со примената на електронската аукција (негативно наддавање на цената). Имено, институцијата која успеала да добие најниска агенциска провизија користела е-аукција наспроти договорниот орган што плаќа највисока провизија, случај во кој немало е-аукција.

2.2 Индекс на рационалност за стандардот за квалитет ИСО 9001

Во индексот на рационалност за стандардот за квалитет ИСО 9001, соодносот на најниската и највисоката вредност за услугата е 1:3,76 што значи дека највисоката цена платена за услугата е за 276% повисока од најниската. Вака констатираните разлики во цените што ги плаќаат институциите не можат да се објаснат со применетите постапки, ниту со критериумите за избор на најповолна понуда. Имено, сите пет институции спровеле иста постапка за јавна набавка – прибирање понуди со објавување оглас, а како критериум за избор на најповолната понуда ја користеле „најниската цена“.

Индекс на рационалност за стандардот за квалитет ИСО 9001

(цена за воведување систем за менаџмент на квалитетот,
во согласност со ИСО 9001:2008)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈЗУ Универзитетска Клиника за нефрологија	109.773	-58,13%
ЈЗУ Клиника за пулмологија и алергологија	210.000	-19,89%
ЈЗУ Клиничка болница – Тетово	236.000	-9,98%
Просек	262.155	0,00%
ЈЗУ Клиника за уво, нос и грло	342.000	+30,46%
ЈЗУ Универзитетска Клиника за очни болести	413.000	+57,54%

Со оглед на трендот за воведување на стандардот за квалитет ИСО 9001 во здравствените институции, намерата беше овој индекс да ги вклучи сите институции од овој сектор што користеле ваков вид услуга во 2011 година. За две институции (Клиника за уво, нос и грло – Скопје и ЈЗУ Клиничка болница – Тетово), податоците за вредноста на склучените договори беа обезбедени преку Евиденцијата на постапките за барање за прибирање понуди за втората половина од 2011 година, додека пак за пет (ЈЗУ Универзитетска клиника за радиотерапија и онкологија, ЈЗУ Клиника за пулмологија и алергологија, ЈЗУ Општа болница – Кочани, ЈЗУ Универзитетска клиника за нефрологија, ЈЗУ Универзитетска клиника за очни болести Скопје) информациите беа побарани преку барања за пристап до информации од јавен карактер. Од петте здравствени институции од кои беше побарана вредноста на склучените

договори, не одговорија ЈЗУ Универзитетска клиника за радиотерапија и онкологија и ЈЗУ Општа болница – Кочани.

Просечната цена која е постигната од страна на институциите за воведување на ИСО-стандардот за квалитет изнесува 262.155 денари. Три институции ја набавиле услугата под просечно постигнатата цена, а две од нив над неа. Во индексот на рационалност за набавка на услугата за воведување на стандардот за квалитет, најниската цена е помала од просечната за 58,13%, а највисоката е за 57,54% повисока е од просечната.

Вака констатираните разлики во цените по кои се воведувани ИСО-стандардите не можат да се објаснат со применетите постапки за јавна набавка. Имено, сите пет здравствени институции користеле иста постапка – прибирање понуди со објавување оглас, а сите примениле и ист критериум за избор на најповолна понуда – ‚најниска цена‘.

Разликите во цените не можат да се објаснат ниту со големината на институциите. Имено, Клиниките за уво, нос и грло и за очни болести, кои за оваа услуга платиле по 30,46% односно 57,54% повеќе од просечната цена, се помали здравствени установи од Клиниката за нефрологија и Клиничката болница Тетово кои за услугата платиле помалку од просечно постигнатата цена.

2.3 Индекс на рационалност за антифриз

Во набавката на антифриз се евидентирани големи разлики помеѓу цените по кои институциите плаќаат за 1 литар од овој производ. Соодносот на најниската и највисоката цена изнесува дури 1:2,25, што значи дека највисоката цена е за дури 125% повисока од најниската. Во овој индекс, генерално, разликите во цените можат да се објаснат со применетите постапки за јавни набавки и со купените количини.

Индекс на рационалност за антифриз

(цена за 1 литар антифриз)

Договорен орган	Цена во денари со ДДВ	Разлика во однос на просекот
ЈСП Скопје	56,44	-35,80%
АД „Електрани на Македонија“	76,11	-13,42%
Просек	87,91	0,0%
ЈКП „Пролетер“ – Ресен	90,00	+2,38%
Народна банка на РМ	90,00	+2,38%
ЈКП Сопиште	127,00	+44,47%

Во однос на индексот на рационалност за антифриз, барања за доставување информација беа испратени до сите договорни органи што за оваа намена објавиле оглас во период од 6 месеци, од септември 2011 година до март 2012 година. Станува збор за 11 институции на национално и на локално ниво. Одговори не доставија само МЈП „Проаква“ и ЈЗУ Клиничка болница – Штип. Сепак во индексот се вклучени 5 институции, со оглед на тоа што 4 други (ЈП „Македонија пат“, ЈП „Комунална хигиена“, ЈП за комунална дејност „Комуналец“ Гевгелија и ЈП „Нискоградба“ Охрид) купиле антифриз концентрат.

Просечната цена која е постигната за набавка на 1 литар антифриз изнесува 87,91 денар и две институции го купувале по цени кои се пониски по просечната, а три над просекот. Притоа, најниската цена постигната од ЈСП Скопје е за 35,80% пониска од просечната, а највисоката која ја плаќа ЈКП Сопиште е за 44,47% повисока од просечната.

Применетите постапки и купените количини на договорите може да се доведат во врска со постигнатите цени. Имено, двете институции (ЈСП Скопје и „Електрани на Македонија“) со цени пониски од просечните, спровеле отворени постапки и склучиле договори кои се вредносно повисоки од договорите на

трите институции (ЈКП „Пролетер“ – Ресен, Народна банка на РМ и ЈКП – Сопиште) чии цени се повисоки од просечната. ЈСП Скопје, кое и ја постигнало најниската цена за антифриз, реално има набавено значително поголеми количини од другите институции.

Количини на купен антифриз

Договорен орган	Купени количини во литри	Разлика на цените во однос на просекот
ЈСП Скопје	30000	-35,80%
АД „Електрани на Македонија“	200	-13,42%
ЈКП „Пролетер“ – Ресен	205	+2,38%
Народна банка на РМ	19	+2,38%
ЈКП Сопиште	50	+44,47%

Постигнатите цени покажуваат респонзивност и на применетите критериуми за избор. Имено, единствените две институции (ЈКП „Пролетер“ – Ресен и ЈКП – Сопиште) кои користеле критериум за избор ‚економски најповолна понуда‘ постигнале цени повисоки од просечната. Притоа, ЈКП „Пролетер“ – Ресен во критериумот ‚економски најповолна понуда‘ ги вклучил следните елементи: цена – 50 бода, квалитет – 20 бода, начин на плаќање – 10 бода, рок на испорака – 10 бода и економичност – 10 бода. Додека, пак, ЈКП Сопиште ги евалуирал следните елементи: цена – 75 бода, рок на плаќање и начин на плаќање – 25 бода.

Иако се исклучени од индексот на рационалност поради тоа што купиле антифриз концентрат, можеби е значајно да се нагласи дека разлики во цените се јавуваат и кај овие договорни органи. Така, ЈП „Нискоградба“ – Охрид го купувала концентратот по цена од 127 денари за литар, ЈП „Комунална хигиена“ - Скопје за 168 денари за литар, ЈП „Македонија пат“ плаќа 178,40 денари за литар концентрат антифриз, а ЈПКД „Комуналец“ – Гевгелија 196 денари. Разликата помеѓу најниската и највисоката цена и во набавката на концентриран антифриз изнесува 1: 1,54%, што значи дека ЈПКД „Комуналец“ плаќа за 54% повисока цена од ЈП „Нискоградба“ Охрид.

2.4 Индекс на рационалност за миење возила

Соодносот на најнискиот и нависокиот трошок при користење на услугата за миење возила (годишен трошок по возило) изнесува 1:9,6, што значи дека највисокиот трошок за оваа намена евидентиран кај Министерството за надворешни работи е за цели 860% повисок од најнискиот годишен трошок по возило, констатиран кај Министерството за транспорт и врски. Едноставно кажано, за миење возила на годишно ниво Министерството за транспорт и врски троши 3.471 денар по возило, а Министерството за надворешни работи за таа намена троши 33.334 денари по возило. Значајно е да се нагласи дека МНР својот договор го нарекува договор за миење и хемиско чистење на возилата.

Индекс на рационалност за миење возила (годишен трошок по возило)

Договорен орган	Годишен трошок по возило, со ДДВ	Разлика во однос на просекот
Министерство за транспорт и врски	3.471	-69,87%
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	3.540	-69,27%
Министерство за труд и социјална политика	6,667	-42,13%
Министерство за економија	10.588	-8,10%
Просек	11.520	0,00%
Министерство за надворешни работи	33.334	+189,36%

Во изработка на овој индекс се вклучени пет министерства. Податоците за вредноста на договорите што тие ги имале за миење возила се обезбедени преку пребарување на евиденциите на малите набавки доставени до ЕСЈН за двете полугодија од 2011 година. По пребарувањето на евиденциите на сите министерства, констатирано е дека само овие пет имаат склучено договори за миење возила. Со цел да се дојде до споредлив податок за вредност на овој трошок по возило, до петте министерства беше доставено барање за пристап до информации од јавен карактер за бројот на возила на којшто се однесува склучениот договор.

Вредност на договорите и бројот на возила

Договорен орган	Вредност на договорите со ДДВ	Број на возила	Разлика во годишниот трошок по возило
Министерство за транспорт и врски	177.000	51	-69,87%
Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство	354.000	100	-69,27%
Министерство за труд и социјална политика	360.000	54	-42,13%
Министерство за економија	360.000	34	-8,10%
Министерство за надворешна политика	300.000	9	+189,36%

Индексот укажува на значајни разлики во трошоците на институциите за оваа намена, кои може да се резултат на разликите во поединечните цени за миење на возило и/или на бројот на миења на возилата, но секако дека укажуваат на голема неусогласеност меѓу министерствата.

Причините за разликите во трошокот за миење на едно возило не треба да се бараат во применетите постапки за јавни набавки бидејќи сите договори се склучени преку прибирање понуди без објавување оглас, постапка што до 1 јули 2012 година се користеше за набавки чија вредност не е поголема од 5.000 евра без ДДВ.

2.5 Индекс на рационалност на водата за пиење

Тргувајќи од толкувањето дека сите институции имаат потреба од вода (најмалку кога одржуваат состаноци и средби), целта беше да се изработи индекс на рационалност за негазирана вода за пиење во шишиња од 0,5 литри и од 1,5 литри. Но, идејата да се изработи овој индекс се покажа како невозможна. Барања за пристап до информации од јавен карактер првично беа доставени до сите министерства, до Службата за општи и заеднички работи (СОЗР) како потенцијален добавувач за повеќе договорни органи и до Собранието на РМ.

Сите институции, со исклучок на Министерство за труд и социјална политика, одговорија на доставените барања. Но, во доставените одговори министерствата за локална самоуправа, за земјоделство, шумарство и водостопанство, за надворешни работи и за култура информираа дека немале ваков вид набавка. Притоа, само Министерството за култура во одговорот појаснува дека е корисник на бифе на приватна фирма, додека пак за останатите министерства останува нејасно како ги задоволуваат потребите од негазирана вода.

Министерствата за правда и за информатичко општество и администрација доставија одговор дека барањето го препратиле до СОЗР, која за нив ја реализирала оваа набавка. На барањето одговори и Собранието на РМ, но со информација дека не спровеле набавка на негазирана вода, туку само постапка за набавка на минерална вода.

Произлезе дека само две институции, и тоа СОЗР и Министерството за одбрана, имаат склучени договори за набавка на негазирана вода и тие ги доставија поединечните цени за овие производи, како и купените количини.

Со цел да се обезбедат доволно податоци за изработка на индексот, барања за пристап до информации од јавен карактер беа доставени и до нова група договорни органи – петте државни дирекции. Од повеќето од нив одговор не беше добиен, освен од Дирекцијата за технолошки индустриски развојни зони, додека, пак, Дирекцијата за заштита на лични податоци информираше дека немала набавка на негазирана вода. Три дирекции, и тоа за безбедност на класифицирани информации, за задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати и за заштита и спасување, доставија информации за цените по кои ја купуваат негазираната вода. Но, со оглед на тоа што Дирекцијата за

задолжителни резерви на нафта и нафтени деривати имала само набавка на негазирана вода за пиење од 0,5 литри, а Дирекцијата за заштита и спасување само во пакувања од 1,5 литри, повторно не беше обезбеден минимумот на споредливи податоци од најмалку пет институции предвиден со методологијата за изработка на индексот на рационалност.

3. ГЕНЕРАЛЕН ЗАКЛУЧОК

Со оглед на интенцијата на индексот на рационалност да ги открие евентуалните разлики во цените по кои институциите купуваат исти производи и услуги, првиот и најзначаен заклучок би бил дека разликите се исклучително големи и во повеќе случаи ја доведуваат во прашање рационалноста во трошењето на јавните пари. Во индексот на рационалност се констатирани следниве разлики:

- агенциската провизија за привремените вработувања во државните институции се движи од 0,24% до 12,98% од бруто-платата на вработените;
- услугата за воведување на ИСО 9001 стандардот за квалитет се движи од 109.773 денари до 413.000 по институција;
- еден литар антифриз за возила се купува по цени од 56 денари до 127 денари и
- годишниот трошок за миење на едно возило кај министерствата се движи од 3.471 до 33.334 денари.

Во однос на цените на негазираната вода не можеше да се изработи индекс на рационалност затоа што произлезе дека од 15 институции од кои се бараа информации за овој вид набавка, само пет имаат склучени договори за купување негазирана вода за пиење, но и кај нив не можеше да се идентификува еден заеднички производ (шишиња од 0,5 или од 1,5 литри) за да се обезбеди споредливост. Имено, методологијата за изработка на индексот на рационалност предвидува тој да се изработува врз основа на цената која за ист вид производ, услуга или работа ја плаќаат најмалку пет институции.

Од четирите индекси на рационалност изработени во ова издание, повторно се констатираат значително големи разлики во цените, со што се доведува во прашање рационалноста во трошењето на јавните пари. Оттука може да се констатира дека индексот на рационалност изработен за оваа група на производи и услуги, исто како и за претходните, демантира некои логични економски очекувања:

- дека примената на постапки со објавување оглас треба да иницира поголема конкуренција, а со тоа и намалување на цените;

- дека примената на ‚најниска цена‘ како критериум за избор на најповолна понуда треба да обезбеди пониски цени, за разлика од тоа кога се применува критериумот за избор ‚економски најповолна понуда‘ и
- дека купените количини, односно вредноста на склучените договори треба да влијае обратнопропорционално врз цените и дека поголеми количини, односно договори со поголема вредност, треба да подразбираат пониски поединечни цени.

Вака констатираната состојба остава сомнеж дека во постапките за јавни набавки е можно да постојат некои други фактори кои влијаеле врз цените.

Имајќи го сето ова предвид, неопходно е да се констатира дека договорните органи, и на национално и на локално ниво, мора сериозно да работат врз подобрување на рационалноста во трошењето на јавните пари и врз обезбедување најдобра вредност за потрошените пари.